

We eten ongezond en bewegen te weinig. Dat is een groeiend probleem voor de volksgezondheid. De roep om actie is dan ook groot, maar de discussie over wat er moet gebeuren gaat alle kanten op. Het probleem is complex. Het is onduidelijk welke maatregelen zinvol zijn en wie waarvoor verantwoordelijk is. Met dit Bericht aan het parlement brengt het Rathenau Instituut het krachtenveld en de belangrijkste discussiepunten in kaart. Een belangrijke conclusie is dat het probleem niet alleen bij de consument kan worden neergelegd. Tevens zal de overheid haar afwachtende houding moeten heroverwegen. Veel zal hierbij afhangen van de opbrengst van het Convenant Overgewicht.

Gezonde voeding: roep om overheids- bemoeienis groeit

De gemiddelde Nederlander eet te zout, te zoet en te vet. Bovendien beweegt hij te weinig en eet hij te weinig groente en fruit. Het groeiend aantal personen met overgewicht is hiervan het meest in het oog springende gevolg. Organisaties als de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) en het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM) waarschuwen voor de gezondheidsrisico's van overmatige en eenzijdige voedingspatronen. Hoewel er discussie bestaat over de precieze omvang hiervan, is er alle reden voor bezorgdheid.

De toenemende aandacht voor de schadelijke gevolgen van ongezonde voeding is gepaard gegaan met een brede roep om maatregelen. Overheid, bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties hebben inmiddels tal van initiatieven ontplooid om het tij te keren. Er bestaat echter verdeeldheid over nut en noodzaak van maatregelen. Daarnaast verschillen de opvattingen over de vraag wie verantwoordelijk is: de overheid, het bedrijfsleven of de consument? Zo dreigt het debat in een impasse te raken. Daardoor neemt de druk op de overheid toe om maatregelen te nemen.

Project Gezond Eten	2
Alarmerende cijfers	2
Brede aanpak	3
Overheidsbeleid	4
Andere initiatieven	4
Gebrek aan samenhang	5
Discussiepunten	6
Conclusies	7
Referenties - Colofon	8

Dit Bericht aan het parlement is gebaseerd op bevindingen van het project Gezond Eten. Voor dat project heeft het Rathenau Instituut adviesbureau Schuttelaar & Partners een verkennend onderzoek laten uitvoeren naar ontwikkelingen en knelpunten op het gebied van voeding en gezondheid. Het bureau analyseerde relevante beleidsdocumenten en voerde gesprekken met zestien experts uit de voedingswetenschap, het bedrijfsleven, de overheid, consumentenorganisaties en de voorlichting.

Alarmerende cijfers

Het aantal personen met ernstig overgewicht (obesitas) is in Nederland de afgelopen vijftwintig jaar verdubbeld tot tien procent van de volwassenen. Dat stelt het rapport *Ons eten gemeten van het RIVM uit 2004. Het ziet ernaar uit dat de 'verdikking' van de Nederlandse bevolking zal blijven toenemen. Het meest verontrustend vindt het RIVM de stijging van het aantal obese kinderen. Tegelijkertijd wijst het erop dat de aandacht niet alleen moet uitgaan naar de overgewichtcijfers. Eenzijdige voedingspatronen vormen minstens zo'n groot probleem voor de volksgezondheid. Nederlanders eten te weinig groente, fruit en vis, en te veel harde vetten en transvetzuren.*

Volgens berekeningen van het RIVM leiden overgewicht en eenzijdige voedingspatronen elk afzonderlijk jaarlijks tot 40.000 ziektegevallen (diabetes type 2, hart- en vaatziekten, sommige vormen van kanker, gewrichtsklachten). Verder zijn ze verantwoordelijk voor respectievelijk vijf en tien procent van het aantal sterfgevallen. Het RIVM waarschuwt dat als de trends aanhouden, de levensverwachting in de toekomst voor het eerst sinds lange tijd kan gaan dalen. Dit instituut staat niet alleen in zijn alarmerende boodschap. De WHO wees in het rapport *Diet, Nutrition and the Prevention of Chronic Diseases* uit 2003 voor een wereldwijde toename van obesitas en andere voedingsgerelateerde aandoeningen.

Vraagtekens

Recentelijk zijn ook afwijkende geluiden te horen.

Vooral in de Verenigde Staten plaatsen 'dissidente' onderzoekers vraagtekens bij de gezondheidsrisico's van matig overgewicht. Dit zou niet of veel minder sterk gerelateerd zijn aan hogere ziekte- en sterftcijfers dan aanvankelijk werd aangenomen. Terwijl eerdere cijfers spraken van 300.000 of 400.000 doden per jaar als gevolg van (matig én ernstig) overgewicht, zou recent onderzoek wijzen op een aanzienlijk lager aantal: 112.000. Dit laatste cijfer is door andere onderzoekers weer aangevochten als vertekend en te laag. Een van de redenen die hiervoor worden aangevoerd is dat de ziekte- en sterftcijfers minder hoog zijn door de medische zorg die mensen met overgewicht tegenwoordig krijgen.

Reden tot zorg

De discussie in de Verenigde Staten is voor het RIVM geen aanleiding geweest om zijn cijfers bij te stellen. Wel maakt de discussie duidelijk dat de precieze ziektelast van overgewicht met de nodige onzekerheden is omgeven. Harde cijfers ontbreken, zeker wanneer het gaat om toekomstverwachtingen. Zo bestaat nog weinig zicht op de gevolgen van op jeugdige leeftijd begonnen en langdurig voortgezette obesitas. Daarvoor is langlopend onderzoek nodig. De vraag is of we daarop kunnen wachten. Onbetwist is dat er sprake is van een sterke groei van het aantal mensen met overgewicht en dat ernstig overgewicht het risico op ziekten vergroot. Er is dus serieuze reden tot zorg. Daarnaast maakt het RIVM-rapport duidelijk dat het probleem van eenzijdige voedingspatronen meer aandacht verdient dan het thans krijgt.

In aansluiting op de studie organiseerde het Rathenau Instituut met Schuttelaar & Partners en het Centrum voor Landbouw en Milieu in november 2004 een publiek debat, 'Overgewicht de baas?'. Hierin stond de vraag naar de verantwoordelijkheid van diverse partijen voor het groeiende probleem van overgewicht centraal. Deelnemers aan het debat waren Tweede-Kamerleden, beleidsmakers, wetenschappers en vertegenwoordigers van bedrijven, maatschappelijke organisaties en voorlichtende instanties.

Het project Gezond Eten krijgt een vervolg in het project Gamma & Overgewicht. Met het LEI (Wageningen UR) zal het Rathenau Instituut in 2006 een essaybundel uitbrengen met sociaalwetenschappelijke perspectieven op overgewicht. De nadruk ligt daarbij op de maatschappelijke context van de overgewichtproblematiek (consumptiecultuur, rol voedingsindustrie, bewegingsarme leefomgeving).

Brede aanpak

Bestaande voedingspatronen hangen samen met uiteenlopende factoren als de alomtegenwoordige verkrijgbaarheid van fastfood, een hang naar gemak, reclameverleidingen, sociaal-culturele eetgewoonten, inkomen en opleiding. Daarnaast spelen genetische aanleg en (gebrek aan) beweging een rol bij het ontstaan van voedingsgerelateerde ziekten. Er valt dan ook niet één oorzaak aan te wijzen voor het probleem van overmatige en eenzijdige eetgewoonten, net zomin als er één oplossing voorhanden is. Organisaties als de WHO en het RIVM verbinden daaraan de conclusie dat een brede aanpak geboden is, met aandacht voor voedingsaanbod, productinformatie, voorlichting, marketing en beweging. In het rapport *Global*

Strategy on Diet, Physical Activity and Health uit 2004 doet de WHO een oproep aan nationale overheden, bedrijfsleven, gezondheidsinstellingen, wetenschappers en maatschappelijke organisaties om de handen ineen te slaan. Andere betrokken partijen onderschrijven de noodzaak van zo'n gezamenlijke aanpak.

Voor de groeiende overgewichtproblematiek heeft de afgelopen tijd veel publieke en politieke aandacht getrokken en is voor veel partijen aanleiding geweest om in actie te komen. Dit heeft geresulteerd in een scala aan initiatieven om gezonder eten en meer beweging te stimuleren.

Overheidsbeleid

Het Nederlandse kabinet heeft in 2003 in de nota Langer gezond leven overgewicht uitgeroepen tot een van de speerpunten van het preventiebeleid. Het stelt daarin dat het aantal mensen met overgewicht niet verder mag stijgen en het aantal te dikke kinderen moet afnemen. Het kabinet betreedt daarmee nieuw terrein. Afgezien van voedselveiligheid was voeding de afgelopen decennia geen onderwerp van overheidsbemoeienis. Wel stelt het kabinet zich in Langer gezond leven terughoudend op. Het benadrukt de eigen verantwoordelijkheid van consument en producent en ziet voor zichzelf vooral een faciliterende rol.

Convenant Overgewicht

Het Convenant Overgewicht, dat in januari 2005 op initiatief van het kabinet tot stand is gekomen, vormt een uitvloeisel van dit beleid. Doel van het convenant is om samen met het bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties een plan van aanpak te ontwikkelen in de strijd tegen overgewicht. In de tweede helft van 2005 moet er een activiteitenplan liggen, waarin deelnemers aangeven welke bijdragen ze gaan leveren. Het convenant berust op vrijwillige afspraken van de betrokken partijen. Het is ondertekend door de ministeries van VWS en OCW, de sportkoepel NOC*NSF, Federatie Nederlandse Levensmiddelen Industrie, Centraal Bureau Levensmiddelenhandel, Koninklijke Horeca

Nederland, MKB-Nederland, Vereniging Nederlandse Cateringorganisaties, VNO-NCW en Zorgverzekeraars Nederland. Het convenant loopt tot eind 2007.

Sportnota

In september 2005 is de nieuwe sportnota *Tijd voor sport* verschenen. Hierin kondigt het kabinet aan de strijd aan te binden met een inactieve levensstijl. Door middel van een nationaal actieplan moeten meer mensen in beweging komen. Doelstellingen zijn onder meer dat in 2010 minstens 65 procent van de volwassenen voldoende beweegt en dat op 90 procent van de scholen leerlingen dagelijks kunnen sporten.

Andere initiatieven

Ook andere partijen hebben initiatieven ontplooid, onder meer:

- De Federatie Nederlandse Levensmiddelen Industrie (FNLI) heeft in 2004 de nota *Verantwoord Gewicht* uitgebracht. Ze geeft hierin aan bij te willen dragen aan de strijd tegen overgewicht door middel van voorlichting, productinformatie, productaanbod en zelfregulering op het gebied van marketing.
- De Stichting Ideële Reclame (SIRE) is in 2004 een mediacampagne gestart waarin ze ouders oproept vaker 'nee' te zeggen als hun kinderen willen snoepen of te lang televisie kijken.
- Het Voedingscentrum heeft in 2004 een nieuwe 'Schijf van Vijf' geïntroduceerd. Consumenten moeten meer groente, fruit en brood eten, en minder producten met harde vetten. De totale inname aan calorieën moet daarnaast omlaag. Dat laatste is ook de boodschap van de voorlichtingscampagne 'Maak je niet dik' van het Voedingscentrum.
- Het Nederlands Instituut voor Sport en Bewegen (NISB) wil met de campagne 'FLASH!' stimuleren dat meer mensen meer gaan bewegen.
- De Consumentenbond is in 2004 de campagne 'Bond kiest gezond' gestart. De bond pleit voor een wettelijk verbod op reclame voor ongezonde voedingsproducten gericht op kinderen, en voor maatregelen die een gezondere samenstelling van levensmiddelen afdwingen.
- De Europees Commissaris voor Gezondheids- en Consumentenzaken Kyprianou heeft begin 2005 de Europese voedingsindustrie een jaar de tijd gegeven om maatregelen te nemen om overgewicht te bestrijden. Gebeurt dat niet, dan wil hij reclamebeperkingen opleggen en strengere eisen stellen aan de etikettering van levensmiddelen.

Gebrek aan samenhang

Al met al zijn er de laatste tijd veel initiatieven ontplooid, waarbij ook het bedrijfsleven zich niet onbetuigd laat. Dat lijkt hoopgevend. Bij nader inzien gaan veel van deze initiatieven echter mank aan een gebrek aan samenhang. De partijen hebben uiteenlopende belangen, kunnen het niet eens worden over het nut van maatregelen of verschillen van mening over verantwoordelijkheden. Deze discussie frustrereert een brede aanpak en staat een heldere, voor de consument begrijpelijke boodschap in de weg. Zo'n boodschap is echter meer dan ooit nodig, want consumenten weten steeds moeilijker hun weg te vinden in voedingsland (zie onderstaand kader). Op de volgende pagina zetten we de discussiepunten voor u uiteen.

De consument: verleid en in verwarring

Consumenten hebben grote moeite met het maken van een gezonde keuze. De afgelopen decennia is een koop-, eet- en leefomgeving ontstaan die consumenten verleidt tot veel en ongezond eten en tot een zittend bestaan. De verleidingen van de reclame, het overvloedige en alom verkrijgbare aanbod aan fastfood, de inrichting van de openbare ruimte (onveilige fietsroutes, weinig trapveldjes voor kinderen) en het toenemend gebruik van televisie en computer spelen daarin een rol. Maar ook ontbreekt het de consument vaak aan inzicht in wat wel en niet gezond is. De volgende factoren dragen daaraan bij:

- De algemene voedingskennis is afgenomen. Consumenten hebben vaak nog wel een algemene notie van 'gezond' en 'ongezond', maar ze weten dit niet te vertalen naar afzonderlijke levensmiddelen.
- De productinformatie op etiketten is voor veel consumenten onbegrijpelijk.
- Het groeiende assortiment aan bewerkte producten, waarvan de samenstelling vaak moeilijk is te achterhalen, maakt het moeilijk door de bomen het bos te zien.
- De consument wordt door de media overstelpt met voedingsweetjes, dieetadviezen en wetenschappelijke nieuwtjes die vaak moeilijk met elkaar te rijmen zijn.

Discussiepunten

■ Voedingsinformatie

Alle partijen onderstrepen het belang van een heldere en eenduidige voedingsboodschap voor de consument. Dat vereist afstemming van de voedingsinformatie tussen de diverse partijen (bedrijfsleven, consumentenorganisaties, voorlichtende instanties). Daaraan ontbreekt het nu. Zo beveelt het Voedingscentrum met de nieuwe 'Schijf van Vijf' een gevarieerd menu aan, met veel groente, fruit en brood, minder calorieën en weinig harde vetten. Maar die aanbeveling staat op gespannen voet met het merendeel van de voedingsreclame, dat gericht is op frisdranken, vet- en suikerrijke snacks en ander *fun food*. Dit gegeven roept de vraag op of, en zo ja hoe, reclame en marketing meer in overeenstemming kunnen worden gebracht met de voedingsrichtlijnen. Een andere vraag is of die heldere voedingsboodschap een prominentere rol van het Voedingscentrum vergt.

■ Voedseletikettering

Onder meer de Nederlandse voedingsindustrie is voorstander van duidelijke voedseletikettering, die consumenten op een simpele manier informeert over productsamenstelling en de plaats van een product in een gezond dieet. De Consumentenbond pleit in dit verband voor een kleurcode die in één oogopslag duidelijk maakt of je producten 'bij voorkeur' of 'bij uitzondering' kunt eten. Het bedrijfsleven verzet zich daar tegen, omdat bepaalde voedingsmiddelen daardoor als 'slecht' worden gebrandmerkt. Volgens de industrie bestaan er geen 'gezonde' of 'ongezonde' producten. Alleen een volledig voedingspakket kan als zodanig worden betiteld. Anderen betwijfelen het effect van etikettering. Veel consumenten blijken etiketten niet of slecht te lezen. Het is de vraag of de kleurcode daarin verandering zal brengen.

■ Productverbetering

Producten met een verbeterde samenstelling, met een verlaagd gehalte aan zout, suiker of harde vetten, kunnen substantieel bijdragen aan een gezondere voeding. Dat is zeker het geval wanneer die verbetering bij een breed productassortiment wordt doorgevoerd. De technologische mogelijkheden daarvoor zijn de laatste jaren sterk toegenomen. Het is echter de vraag of het bedrijfsleven uit eigen beweging tot productverbetering overgaat, of dat daarvoor overheidsmaatregelen nodig zijn – zoals de Consumentenbond voorstaat. De ervaringen tot nog toe zijn wisselend. In de jaren negentig hebben fabrikanten op vrijwillige basis de hoeveelheid zogeheten transvetzuren in margarines verlaagd. Recente pogingen om het gebruik van harde frituurvetten in snackbars terug te dringen, waren beduidend minder succesvol.

■ Verruiming voedingsaanbod

Het aanbod aan suiker- en vetrijke producten overheerst in snackbars, kantines en benzinestations. Consumenten worden weinig alternatieven geboden, maar hierin lijkt verandering te komen. Zo worden frisdrankautomaten voorzien van light-dranken en hebben sommige fastfoodketens hun menu uitgebreid met salades. Voornaamste discussiepunt is de vraag of deze initiatieven ver genoeg gaan en of aanvullend overheidsbeleid nodig is, bijvoorbeeld voor bedrijfs- en schoolkantines. Een belangrijke kanttekening is dat verruiming van het aanbod op zijn best een gedeeltelijke oplossing is. Consumenten krijgen hiermee immers geen instrumenten aangereikt om uit het – verruimde – aanbod een gezonde keuze te maken.

■ Lokale initiatieven

Veel partijen hebben hoge verwachtingen van lokale initiatieven, waarin gezondheids- en welzijnsinstellingen hun krachten bundelen. Een goed voorbeeld hiervan is Hartslag Limburg, een project waarin onder andere gemeenten, de GGD, welzijnsinstellingen en huisartspraktijken samenwerkten om mensen te stimuleren minder te roken, meer te bewegen en gezonder te eten. Dit soort initiatieven vergt echter een grote inspanning van betrokken partijen, waardoor het ook de vraag is of het haalbaar is om ze op landelijke schaal toe te passen.

■ Onderwijs

Via vakken als verzorging en gym kunnen scholen leerlingen gezondere eet- en leefgewoonten aanleren. Dat kan ook via initiatieven als 'schoolgruiten', dat kinderen bijbrengt hoe belangrijk het is om elke dag groente en fruit te eten. De afgelopen jaren is door bezuinigingen op het onderwijs de ruimte voor dergelijke initiatieven in het gedrang gekomen. Het is de vraag of de recente kabinetsplannen om sport op school te bevorderen hier- tegen opwegen.

■ Convenant Overgewicht

Het Convenant Overgewicht is wisselend ontvangen. De Nederlandse voedingsindustrie, een van de mede-ondertekenaars, heeft het verwelkomd als een veelbelovend begin. De Consumentenbond ziet er echter weinig in en heeft het niet ondertekend. Volgens de bond legt het convenant de verantwoordelijkheid voor een gezonde voeding te eenzijdig bij de consument en gaat de inzet van het bedrijfsleven en de overheid niet ver genoeg. Ook andere maatschappelijke organisaties en betrokken instanties pleiten voor een verdergaande inspanning van de overheid. Deze zou een duidelijker coördinerende en desnoods regulerende rol op zich moeten nemen.

Overmatige en eenzijdige eetgewoonten zijn een nieuw probleem voor de overheid, waarvoor geen pasklare antwoorden voorhanden zijn. Dat vraagt om herbezinning op de verantwoordelijkheid van de overheid en andere partijen.

Consument niet als enige verantwoordelijk

Naar het oordeel van het Rathenau Instituut kan de verantwoordelijkheid voor een gezonde voeding en voldoende beweging niet uitsluitend bij de consument worden gelegd. Er is een koop-, werk- en leefomgeving ontstaan waarin de consument op allerlei manieren wordt verleid tot veel en ongezond eten en weinig bewegen. Door de vaak ingewikkelde en verwarrende informatie die hij over voeding krijgt, is de consument ook niet goed in staat een gezonde keuze te maken. Dit betekent dat andere partijen, in de eerste plaats het bedrijfsleven en de overheid, medeverantwoordelijkheid dragen.

Een andere consequentie is dat een effectieve aanpak niet alleen gericht moet zijn op de levensstijl van de individuele consument. Ook omgevingsfactoren als reclame en marketing, het voedingsaanbod op scholen en in bedrijfskantines, de aanleg van veilige fietspaden en trapveldjes en gym op school verdienen aandacht.

Heroverweeg rol van de overheid

De geschetste controversen frustreren een gezamenlijke aanpak van de problematiek. Het bedrijfsleven en de maatschappelijke organisaties slagen er niet in om gezamenlijk gedragen initiatieven te ontwikkelen. Belangentegenstellingen, verschillen van mening over het nut van maatregelen en uiteenlopende opvattingen over verantwoordelijkheden staan dit in de weg. Het debat over de aanpak van overmatige en eenzijdige eetgewoonten dreigt hierdoor in een impasse te raken. Dit roept de vraag op of de overheid kan blijven volstaan met een faciliterende houding.

Veel zal afhangen van de opbrengst van het Convenant Overgewicht. Mocht de opbrengst tegenvallen, dan zal de rol van de overheid moeten worden heroverwogen. Ook hiervoor zijn geen pasklare antwoorden voorhanden. De keuze tussen een terughoudende, faciliterende rol van de overheid en een meer interveniërende is in hoge mate een politiek-ideologische keuze. De gedachtevorming hierover is er evenwel bij gebaat als meer inzicht wordt verkregen in de effecten van reeds

bestaande initiatieven en, wanneer die tekortschieten, in te verwachten effecten van mogelijke overheidsmaatregelen.

Onderzoek overheidsmaatregelen

Het Rathenau Instituut raadt aan de komende periode, gedurende de looptijd van het convenant tot eind 2007, te benutten om gericht onderzoek te laten doen naar de behoefte aan en mogelijkheden van aanvullende of nieuwe overheidsmaatregelen. Hiermee zou de overheid een belangrijk politiek signaal afgeven. Ze zet daarmee namelijk het bedrijfsleven en de maatschappelijke organisaties onder druk om substantiële stappen te zetten. De inzichten die het onderzoek oplevert bieden tevens handvatten om de opbrengst van het Convenant Overgewicht beter te kunnen beoordelen. Bovendien stelt het de overheid in staat om op relatief korte termijn maatregelen te nemen, mocht die opbrengst te gering zijn.

Het Rathenau Instituut signaleert de volgende aandachtspunten voor onderzoek:

- **Verruiming voedingsaanbod en productverbetering:**
  - Welke acties zijn ondernomen door het bedrijfsleven? Volstaan deze? Zijn wettelijke maatregelen mogelijk en wenselijk?
- **Verbetering consumenteninformatie:**
  - Valt de etikettering van levensmiddelen te verbeteren? Is de kleurcode van de Consumentenbond een goede optie? Welke alternatieven zijn er?
  - Wat doet het bedrijfsleven aan zelfregulering op het gebied van voedingsreclame en marketing? Volstaat dit? Zijn aanvullende maatregelen mogelijk en wenselijk?
  - Behoeft de rol van het Voedingscentrum versterking?
- **Lokaal beleid en onderwijs:**
  - Welke lokale initiatieven zijn ondernomen? Welke zijn kansrijk? Hoe kan de overheid die ondersteunen?
  - Hoe kunnen scholen gezonde voeding en beweging stimuleren? Hoe kan de overheid dat ondersteunen?

Referenties

Maassen, H., 'Door dik en dun. Obesitas-epidemie ontlokt tegenstrijdige commentaren'. In: *Medisch Contact*, 1 juli 2005.

Ministerie van VWS (2003). *Langer gezond leven. Ook een kwestie van gedrag*. Den Haag.

Ministerie van VWS (2005). *Tijd voor sport. Bewegen, Meedoen, Presteren*. Den Haag.

Rathenau Instituut (2004). Informatiekrant 'Overgewicht de baas?'. Den Haag.

Rathenau Instituut (2004). 'Overgewicht de baas?' Verslag publiek debat. Den Haag.

RIVM (2004). *Ons eten gemeten. Gezonde voeding en veilig voedsel in Nederland*. Houten: Bohn Stafleu Van Loghum.

Schilpzand, R. (2004), *Eindrapport studie "Gezond Eten". Een actorschets over voeding en gezondheid*. Den Haag: Schuttelaar & Partners.

VAI-bestuurscommissie Verantwoord Gewicht (2004). *Beleid van de Federatie Nederlandse Levensmiddelen Industrie inzake het terugdringen van overgewicht* [nota Verantwoord Gewicht]. Den Haag: VAI/FNLI.

Wayt Gibbs, W., 'Obesity: An Overblown Epidemic?'. In: *Scientific American*, juni 2005.

WHO (2003). *Diet, Nutrition and the Prevention of Chronic Diseases*. Genève.

WHO (2004). *Global Strategy on Diet, Physical Activity and Health*. Genève.

Colofon

Bericht aan het parlement is een uitgave van het Rathenau Instituut.

Het Rathenau Instituut is een onafhankelijke organisatie die zich vanuit een publieke invalshoek bezighoudt met vraagstukken op het snijvlak van wetenschap, technologie en samenleving en die de politiek daarover tijdig en op doordachte wijze informeert.

Eindredactie:
Rathenau Instituut

Tekst:
Willem Koert
Geert Munnichs
Lydia Sterrenberg

Fotografie:
Hollandse Hoogte
zefa Nederland

Grafische productie:
Herbschleb & Slebos,
Monnickendam

Drukwerk:
Meboprint, Amsterdam

Rathenau Instituut
Postbus 95366
2509 CJ Den Haag
telefoon (070) 342 15 42
telefax (070) 363 34 88
info@rathenau.nl
www.rathenau.nl

